УДК 378.14

Нор К.Ф., Миколаївський державний університет ім. В.О. Сухомлинського

Нор Катерина Федорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічних технологій та педагогічної майстерності Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Коло наукових інтересів – впровадження в навчальний процес ВНЗ освітніх технологій, організація навчання студентів у малій групі.

Використання американського досвіду формування комунікативних умінь майбутніх учителів

У статті розглядається питання формування комунікативних умінь майбутніх учителів. В основу технології покладений американський досвід навчання у співробітництві. Автор статті наводить приклади найбільш цікавих варіантів навчання в малих групах і психологічні характеристики ведення діалогу.

In the article the problem of the forming of the communicative abilities of the future teachers is considering. American knowledge of the learning in the collaboration is taking as a principle of the technology. The author of the article is giving an example of the most interesting variants of the learning in the small groups and psychological characteristic of the conducting the dialogue.

З огляду на назрілу проблему гуманізації шкільної освіти певних змін повинна зазнавати сьогодні професійна підготовка вчителів. Сучасний педагог зобов'язаний не лише досконало знати навчальний предмет, який він викладає, а й вміти здійснювати навчально-виховний процес на демократичних засадах. Суттєвою ознакою такого вміння педагога є тенденція до налагодження суб'єктних стосунків у спілкуванні, що, в свою чергу, неминуче проявляється у професійній мовленнєвій діяльності.

Все вищезазначене вимагає удосконалення підготовки майбутнього вчителя, його професійно-педагогічної майстерності у спілкуванні з учнями. Це спілкування характеризується рівністю психологічних позицій учасників (суб'єкт-суб'єктних); двосторонньою активністю, при якій кожна сторона не лише піддається впливові, але й сама в рівній мірі впливає на іншу; взаємопроникненням партнерів у світ відчуттів і хвилювань один одного; готовністю стати на точку зору іншої сторони; прагненням до співчуття, спів- хвилювання; співучасті; активною взаємною установкою партнерів [1].

Різні аспекти професійної підготовки у педагогічному університеті знайшли відображення у працях А.М. Алексюка, І.А. Зязюна, Г.О. Балла, Н.В. Кичук, Н.Г. Ничкало, Л.П. Пуховської, О.М. Пєхоти, В.О. Семиченко, С.О. Сисоєвої та ін. Певну увагу теорії мовного розвитку на основі комунікації приділяють Л.С. Виготський, Т.А. Ладиженська, О.М. Леонтьєв, формуванню мовної комунікативної компетенції – В.П. Безпалько, Л.І. Мацько та ін.

Проте наше спостереження показує, що цілеспрямованого формування вмінь розв'язувати комунікативні задачі у студентів педагогічних вузів не ведеться. Так, аналіз підручників для вищої школи свідчить, що в їх структурі біля 70% вправ спрямовано на формування інформаційних умінь студентів, причому більше половини з них забезпечують розвиток умінь повідомляти, розповідати про що-небудь.

Зарубіжні дослідження, які присвячені аналізу структури вербальної взаємодії викладача і студента, свідчать, що приблизно 2/3 загальної взаємодії на заняттях приходиться на мовлення викладача [5]. Таким чином, викладач говорить на занятті у 2 рази більше за студентів.

Аналіз досвіду американських вчених Р. Джонсона, Д. Джонсона, С. Кагана, Р. Славіна та ін. переконав нас, що формування мовленнєвої діяльності студентів, їх комунікативних здібностей найкраще організовувати у навчальних малих групах. Зважаючи на актуальність даної проблеми, темою нашого дослідження обрано "Використання американського досвіду формування комунікативних умінь майбутніх учителів".

Завданням нашого дослідження є виявлення можливостей переносу західних технологій навчання у практику вітчизняної вищої школи та їхньої адаптації при викладанні дисциплін педагогічного циклу.

Комунікативність – професійна здатність педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника й відчувати задоволення від спілкування. Успіх педагогічної взаємодії залежить від рівня комунікативних умінь учителя, формування їх стає одним з найважливіших завдань професійного становлення педагога.

Готуючи майбутніх учителів до мовленнєвої педагогічної діяльності, формуючи їх комунікативні здібності, ми звернули увагу на досвід підготовки вчителів у розвинених зарубіжних країнах, а саме США. Ми переконалися у тому, що при формуванні комунікативних умінь значна увага приділяється проблемі співробітництва, сумісній діяльності як навчальній кооперації.

Навчання в співробітництві (cooperative learning), навчання в малих групах у педагогіці використовувалося давно. Ідея навчання в групах відноситься до 20-х років XX століття. Але розробка технології сумісного навчання в малих групах почалася лише у 1970-ті роки. Навчання у співробітництві є важливим елементом прагматичного підходу до освіти у філософії Дж. Дьюї. Але основна ідеологія навчання у співробітництві була детально розроблена трьома групами американських педагогів з університету Джона Хопкінса (Р. Славін), університету Міннесота (Роджерс Джонсон і Девід Джонсон) та групою Дж. Ароксона (Каліфорнія). Навчання у групі більшою мірою спрямовано на формування певних умінь, навичок, засвоєння понять, академічних знань, передбачених програмою, на організацію дискусій.

Навчання у співробітництві розглядається у світовій педагогіці як найбільш успішна альтернатива традиційним методам. Воно також відображає особистісно орієнтований підхід. Працюючи у групі, можна спитати у товариша, якщо щось не зрозумів, або обговорити з ним розв'язання чергового завдання. Кожен член групи усвідомлює свою відповідальність за свої успіхи, від яких залежить успіх всієї групи [3].

Наведемо найбільш цікаві варіанти навчання в малих групах, які використовуються у практиці вищої школи США.

Student Team Learning (STL, навчання в команді) особливу увагу приділяє "груповим цілям" (team goals) і успіху усієї групи (team success), які мають бути досягнуті тільки у результаті самостійної роботи кожного члена у постійній взаємодії з іншими членами групи під час роботи над темою, питанням, які вивчаються. Таким чином, завдання кожного студента у тому, щоб зробити, пізнати щось разом, щоб кожен учасник команди оволодів необхідними знаннями, сформував необхідні навички, і при цьому, щоб уся команда знала, чого досяг кожен студент. У команді йде обговорення даної проблеми, пояснення вголос один одному. Все це контролюються всією групою. Після виконання завдання в малих групах викладач організує або загальне обговорення роботи над цим завданням різними групами (якщо завдання було однакове для всіх груп), або розглядається завдання кожної групи, якщо завдання були різні [6; 7].

Інший підхід до організації навчання у співробітництві (cooperative learning) був розроблений Еліотом Аронсоном і отримав назву Jigsaw (у перекладі з англійської – ажурна пила). Студенти працюють у малих групах по 6 чоловік над навчальним матеріалом, який поділений на логічні смислові блоки. Наприклад, з історії педагогіки в темі "Педагогічна діяльність Г.С. Сковороди" ми виділили роки життя, перші досягнення, педагогічні погляди, вплив на розвиток педагогічної думки України і світу. Кожен член групи знаходить матеріал своєї частини. Потім студенти, які вивчають те ж саме питання, але є членами іншої групи, зустрічаються і обмінюються інформацією як експерти з даного питання. Це називається "зустріч експертів". Потім вони повертаються до своїх груп і навчають усьому новому, чого дізналися самі, інших членів групи. Ті, у свою чергу, докладають про свої частини завдання (як зубці однієї пили). Як бачимо, студентам треба не тільки володіти матеріалом, а вміти розповісти своїм товаришам, вміти вести спілкування, задавати і відповідати на запитання. Крім того, студентам треба вести записи у зошитах, щоб у подальшому вони змогли відповісти на будь-яке запитання вчителя з даної теми [5].

Цей метод ми модифікували, передбачаючи роботу студентів групами у 4-5 чоловік. Але при цьому уся група працює над одним і тим же матеріалом (наприклад, читає всю біографію), а кожен член групи отримує тему, яку розробляє особливо ретельно, і становиться експертом у групі [4]. Потім проводяться зустрічі експертів з різних груп.

У ході обговорення студенти повинні дати пояснення:

- Яка точка зору вам здається найбільш переконливою?
- Що ви відчуваєте, коли зустрічаєтеся з іншою точкою зору?
- Кому і як вдалося відстояти альтернативну точку зору?

Варіант методу навчання у співробітництві "Вчимося разом" (Learning Together) розроблений Девидом Джонсоном і Роджером Джонсоном [6; 7]. Академічна група розбивається на різнорідні (за рівнем активності) малі групи у 3-5 чоловік. Кожна група отримує завдання, яке є підзавданням будь-якої великої теми, над яким працюють усі. У результаті спільної роботи окремих груп і усіх груп у цілому досягається засвоєння навчального матеріалу. Усередині групи студенти самостійно визначають ролі кожного з них у виконанні загального завдання: стеження за правильністю виконання завдань партнерами, за активністю кожного члена групи у розв'язанні загального завдання, а також культурою спілкування. Таким чином, кожна група має два завдання: академічну – досягнення пізнавальної, творчої мети, а також соціальну – визначення культури спілкування. Викладач контролює не тільки успішність виконання академічного завдання групами студентів, але й характер їх спілкування між собою, спосіб подання необхідної допомоги один одному.

Організуючи навчання спілкуванню, культурі ведення діалогу, дискусії за американською технологією роботи у малих групах, ми визначили основні психологічні характеристики ведення діалогу, основними компонентами якого є:

- комунікативна мета, мотиви, потреби партнерів по спілкуванню;
- специфіка змісту предмета обговорення, його соціальна значущість;
- ставлення учасників діалогічного контакту до предмета обговорення, їх комунікативний внесок у процес обговорення;
- характер відношень членів малої групи один до одного, їх соціально-комунікативні позиції;
- спосіб спілкування, який включає інформативний, етичний, етикетний і естетичний аспекти.

Наше дослідження, яке має на меті визначення ефективності використання американського досвіду навчання в малих групах для формування комунікативних умінь студентів, було проведено упродовж 2002-2003 рр. на II-III курсах факультету іноземної філології Миколаївського державного університету. Більш високі результати сформованості комунікативних умінь ми відмітили у 76% студентів, у 24% істотної різниці не спостерігалось. Рівень осмислення навчального матеріалу, застосування його для рішення нових завдань був значно вищий також у цих студентів. Студенти Ковальова Я., Тарасенко І., Самуляк Н., Шагошев Т. та ін.

відмітили, що робота у групах дозволила їм навчитися спілкуватися з людьми і це дуже корисно у житті. Організація навчання в групах свідчить, що студенти стали більш активними, впевненими у власних силах, набули досвіду самостійного дослідження, доказово аргументувати своє рішення проблеми.

Таким чином, педагогічне спілкування, психологія і культура спілкування – все це складові особистісно орієнтованої педагогіки. Педагогічне спілкування – це багатоповерхова конструкція, яка передбачає діяльність – взаємодію – спілкування – контакт [2]. Навчання у малих групах, навчання у співробітництві передбачає усі рівні спілкування. Таке спілкування соціально, тому що у його процесі студенти по черзі виконують різні соціальні ролі: лідера, виконавця, організатора, доповідача, експерта, дослідника та ін. і в результаті набувають комунікативних вмінь.

Література

1. Долинська Л.В., Гоголь О.В. Педагогічне мовлення. – К., 1996. – С. 126.
2. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М., 1996. – С. 17.
3. Нор К.Ф. Кооперація у навчальній діяльності студентів // Науковий вісник МДПУ. – Вип. III. – Миколаїв: МДПУ, 2000. – С. 67-74.
4. Нор К.Ф. Формування комунікативних умінь студентів у груповій навчальній діяльності // Науковий вісник МДПУ. – Вип. IV. – Миколаїв: МДПУ, 2001. – С. 125-132.
5. Robert E. Slavin. Research on Cooperative Learning: an international perspective // Scandinavian Journal of Educationale Research. – 1989. – Vol. 33, № 4. – P. 236-250.
6. Johnson D., Johnson R. Cooperation and Competition: Theory and Research. – Edina, MN: Interaction Book Company, 1989. – 250 p.
7. Johnson D., Johnson R. Active Learning: Cooperative in the College Classroom. – Edina, MN: Interaction Book Company, 1991. – P. 60-86.